

УДК 378.018:37.091.26]:159.92

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi62.726>

Мешко Г. М.*,

orcid.org/0000-0002-3168-3954

Чикало І. О.*,

orcid.org/0009-0000-2573-3508

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК УМОВА ПРЕВЕНЦІЇ І ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

У статті обґрунтовано значення безперервності освітнього процесу як ключової умови превенції та подолання освітніх втрат у сучасних кризових ситуаціях. Актуальність проблеми зумовлена тим, що в українському освітньому просторі освітні втрати набули системного характеру внаслідок поєданого впливу пандемії COVID-19, повномасштабної війни, вимушеної внутрішньої та зовнішньої міграції здобувачів освіти, руйнування або пошкодження освітньої інфраструктури, перебоїв енергопостачання та нестабільного інтернет-зв'язку. З'ясовано, що освітні втрати виявляються не лише у зниженні навчальних досягнень, а й у розриві навчальних траєкторій, послабленні мотивації до навчання, звуженні можливостей педагогічної взаємодії та ускладненні доступу до якісних освітніх ресурсів. У статті безперервність освітнього процесу розглянуто не лише як організаційну характеристику функціонування закладу освіти, а передусім як умову збереження навчальної динаміки, змістової послідовності навчання, доступності освіти та стійкості освітнього середовища. Обґрунтовано, що ефективно забезпечення безперервності навчання потребує поєднання педагогічних стратегій, гнучких форм організації освітнього процесу і технологічних рішень, здатних підтримувати доступ до навчального контенту навіть за умов обмеженого або відсутнього доступу до мережевої інфраструктури. Доведено, що педагогічний та інфраструктурний складники безперервності освітнього процесу потрібно розглядати в єдності, а автономні локальні рішення – як важливий інструмент збереження доступу до освіти в кризових умовах. Зроблено висновок, що безперервність освітнього процесу є необхідною передумовою мінімізації освітніх втрат, підтримання навчальної активності здобувачів освіти та збереження цілісності їхньої освітньої траєкторії в умовах кризи.

Ключові слова: безперервність освітнього процесу, освітні втрати, превенція освітніх втрат, подолання освітніх втрат, стійкість освіти, кризові умови, цифрова інфраструктура, доступ до освітніх ресурсів.

Постановлення проблеми. Сучасний етап розвитку освіти характеризується зростанням залежності якості навчання від стійкості цифрової інфраструктури, організаційної гнучкості закладів освіти та їх здатності забезпечувати доступ до освітніх ресурсів у нестабільних умовах. В українському контексті ця проблема істотно загострилася під впливом тривалих кризових чинників, серед яких – наслідки пандемії, повномасштабна збройна агресія, масове переміщення учасників освітнього процесу, руйнування або пошкодження освітньої інфраструктури, а також нестабільність електропостачання й інтернет-зв'язку. З урахуванням зазначеного безперервність освітнього процесу постає не просто як характеристика функціонування системи освіти, а як потрібна передумова збереження навчальних результатів, підтримки навчальної мотивації та мінімізації освітніх втрат.

Аналіз досліджень. У сучасному міжнародному науково-аналітичному дискурсі безперервність освітнього процесу розглядається переважно в контексті подолання наслідків кризових перерв у навчанні, відновлення освітніх траєкторій і забезпечення

*© Мешко Г. М.

*© Чикало І. О.

стійкості освітніх систем. Зокрема, в аналітичній доповіді OECD підкреслено, що зменшення освітніх втрат потребує їх системного вимірювання та цілеспрямованих управлінських і дидактичних рішень, серед яких важливими є пріоритизація змісту навчання, коригування навчального графіка й адресна підтримка здобувачів освіти відповідно до їхнього актуального рівня навчальних досягнень [10, с. 17–18]. Це підтверджує, що безперервність освітнього процесу не зводиться до формального відновлення занять, а передбачає збереження керованості навчальної траєкторії, послідовності засвоєння змісту навчального матеріалу та своєчасної педагогічної підтримки.

У спільній доповіді Світового банку, UNESCO та UNICEF освітні втрати представлено як поєднання академічних, соціально-емоційних та інституційних наслідків тривалого порушення навчання [9, с. 6–7]. Автори наголошують, що просте повернення здобувачів освіти до навчання не гарантує відновлення результатів, оскільки втрати мають кумулятивний характер і можуть поглиблюватися без спеціально організованих заходів [там само, с. 36]. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність програм відновлення навчання, які передбачають ущільнення й пріоритизацію змісту, розширення навчального часу та підвищення ефективності навчання за умови належної підтримки педагогів [там само, с. 36–37]. Отже, у зарубіжних дослідженнях безперервність освітнього процесу постає як організаційна, змістово-методична та інституційна умова превенції освітніх втрат.

Водночас у вітчизняному науково-практичному полі цю проблематику осмислюють учені Г. Бичко та В. Терещенко, які визначають навчальні втрати як складник ширшої категорії освітніх втрат і окреслюють можливі шляхи послаблення негативних тенденцій у загальній середній освіті [1, с. 2]. На рівні державної політики МОН України зосереджує увагу на потребі забезпечення різних форм здобуття освіти, передусім дистанційної, для учнів, які не можуть навчатися очно через збройний конфлікт, воєнний стан, перебування за кордоном чи інші обставини [3; 4]. Це свідчить про те, що в українському дискурсі безперервність освітнього процесу вже розглядається не лише як педагогічна, а і як організаційно-нормативна умова превенції освітніх втрат.

Разом із тим, попри наявність вагомих напрацювань щодо відновлення навчання, пріоритизації змісту, підтримки педагогів і стійкості освітніх систем, проблема безперервності освітнього процесу як самостійної умови превенції освітніх втрат ще не отримала достатньо цілісного обґрунтування. Особливої актуальності це набуває в українському контексті, де перерви в навчанні спричинені не лише наслідками пандемії, а й воєнними ризиками, вимушеним переміщенням, пошкодженням інфраструктури та нестабільністю цифрового доступу [9, с. 6–7, 36–37; 10, с. 17–18].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні безперервності освітнього процесу як необхідної умови превенції та подолання освітніх втрат у кризовому середовищі.

Викладення основного матеріалу. Безперервність освітнього процесу є важливою характеристикою освіти в умовах нестабільності. Безперервність означає не лише формальне збереження функціонування закладу освіти, а й стає просування здобувачів освіти в навчанні, послідовність опанування змісту, педагогічну взаємодію та недопущення критичного розриву між етапами освітньої діяльності. Така безперервність підтримує навчальну динаміку, мотивацію та запобігає провалинам у знаннях і вміннях. У кризових умовах її значення зростає, оскільки тривалі або повторювані перерви впливають не лише на обсяг засвоєного матеріалу, а й на здатність здобувача освіти утримувати зв'язок із навчальною діяльністю. Утрата послідовності навчання призводить до невпевненості у власних можливостях й ускладнює повернення до попереднього темпу. Тому освітні втрати не лише зберігаються, а й поглиблюються.

Безперервність освітнього процесу доцільно трактувати не як технічне продовження навчання в будь-якому форматі, а як педагогічно організовану сталість освітньої взаємодії. Вона передбачає послідовність змісту, гнучкі форми організації навчання, адаптацію

матеріалу до реальних умов його засвоєння та постійний зворотний зв'язок між педагогом і здобувачем освіти. За такого підходу зберігається не лише сам факт участі в навчанні, а й внутрішня логіка освітнього процесу, що не дає йому розпадатися на непов'язані фрагменти. Важливою ознакою безперервності є здатність освітньої системи підтримувати доступність навчання в різних умовах. Ідеться про таку організацію освітнього середовища, за якої зміна формату, тимчасові обмеження чи зовнішні ризики не призводять до припинення навчальної взаємодії. Тому безперервність освітнього процесу має не лише методичний, а й організаційно-педагогічний характер, оскільки потребує завчасного передбачення перешкод, альтернативних форматів роботи, адаптивності змісту та готовності педагогів діяти в умовах невизначеності без втрати якості навчання.

Безперервність освітнього процесу є не другорядною організаційною перевагою, а необхідною умовою превенції та подолання освітніх утрат. Вона дає змогу зберігати цілісність навчальної траєкторії, підтримувати пізнавальну активність здобувачів освіти та зменшувати ризик накопичення прогалин, що в кризових обставинах швидко переростають у стійкі освітні втрати. Водночас безперервність освітнього процесу не виникає автоматично внаслідок продовження навчання. Її забезпечення потребує спеціально організованої педагогічної діяльності, в межах якої зберігаються логіка навчального просування, послідовність опанування змісту, сталість взаємодії між педагогом і здобувачем освіти та можливість своєчасно реагувати на труднощі.

У кризовому середовищі для збереження безперервності освітнього процесу особливо важливо не допустити хаотичного накопичення тем, завдань і вимог, що не поєднуються в цілісну систему. Якщо здобувач освіти працює з розрізненими фрагментами матеріалу без розуміння їх узаємозв'язку, це посилює дезорієнтацію, знижує мотивацію та створює передумови для поглиблення освітніх втрат. Саме тому безперервність передбачає не лише продовження викладання, а й збереження внутрішньої логіки навчального змісту, коли кожний наступний крок спирається на попередній.

У цьому контексті важливу роль відіграє педагогічно виважене визначення пріоритетів у навчанні. За умов обмеженого часу, нестабільного доступу до ресурсів або періодичних перерв важливо зосереджуватися на базовому змісті, необхідному для подальшого успішного навчання, не перевантажувати здобувачів освіти другорядними елементами, а підтримувати цілісність їхньої освітньої траєкторії. Подібна логіка узгоджується з підходом, відповідно до якого відновлення навчання потребує ущільнення навчальної програми, підвищення ефективності викладання та розширення навчального часу [5, с. 1].

Не менш значущою є роль педагога як суб'єкта забезпечення безперервності освітнього процесу. У кризових умовах саме педагог поєднує зміст, організацію навчання, підтримує мотивацію, адаптує завдання до реальних можливостей здобувачів освіти. Без такої координації навіть якісно підготовлений контент може бути неефективним, оскільки навчання без супроводу часто втрачає чіткість, послідовність і особистісний сенс.

Водночас безперервність освітнього процесу не можлива без постійного відстеження навчального просування здобувачів освіти. Ідеться не лише про підсумковий контроль, а й про регулярне виявлення засвоєного матеріалу, прогалин і труднощів у навчанні, а також визначення способів їх подолання. Саме завдяки цьому педагог може не лише фіксувати наслідки освітніх втрат, а діяти на випередження. Тому потрібне регулярне оцінювання навчального поступу для визначення подальших кроків підтримки здобувачів освіти [5, с. 6].

Отже, безперервність освітнього процесу полягає не у формальному продовженні занять, а в системно організованому збереженні змістової послідовності, педагогічної взаємодії, адаптивності навчання та своєчасного реагування на труднощі. Саме тому вона передбачає таку організацію педагогічної взаємодії, яка враховує динаміку реальних навчальних досягнень кожного здобувача освіти.

У цьому контексті особливого значення набуває своєчасне виявлення прогалин у знаннях, уміннях і способах навчальної діяльності. Без розуміння того, які компоненти змісту були засвоєні, а які залишилися фрагментарними або втраченими, педагогічна підтримка ризикує стати формальною. Тому безперервність навчання має спиратися не лише на сталість комунікації чи доступність навчальних матеріалів, а й на постійне уточнення актуальних освітніх потреб здобувачів освіти. Це дає педагогові змогу коригувати зміст навчального матеріалу, змінювати темп його опрацювання, повертатися до базових понять і пропонувати різні за складністю завдання залежно від навчальної ситуації.

Водночас безперервність освітнього процесу не можлива без адаптивності педагогічних рішень. Якщо навчання триває за незмінною схемою попри зміну умов, воно втрачає гнучкість і перестає відповідати реальним можливостям здобувачів освіти. Натомість педагогічно доцільною є така модель, за якої зберігаються ключові освітні орієнтири, але варіюються способи їх досягнення: змінюється структура завдань, переглядається обсяг матеріалу, посилюється пояснювальний компонент, збільшується частка повторення й закріплення. Такий підхід узгоджується з позицією UNESCO, яка зосереджує увагу на потребі визначати прогалини у знаннях і вміннях, адаптувати викладання до індивідуальних потреб здобувачів освіти та підтримувати вчителів у реалізації таких змін [12].

Окремо варто зазначити, що безперервність освітнього процесу має виразний соціально-педагогічний вимір. У кризових умовах найбільших освітніх втрат зазнають ті групи, які й раніше мали обмежений доступ до ресурсів, підтримки або сприятливого навчального середовища. Саме тому збереження безперервності потребує посиленої уваги до здобувачів освіти, для яких ризик «випадіння» з навчання є найвищим. Такий підхід відповідає позиції UNESCO щодо потреби врахування інтересів уразливих груп і забезпечення інклюзивності під час відновлення навчання [12].

Отже, безперервність освітнього процесу як умова превенції та подолання освітніх втрат виявляється не лише в підтриманні стабільного функціонування навчання, а й у здатності освітньої системи вчасно діагностувати труднощі, адаптувати педагогічні рішення до реальних освітніх потреб і зменшувати ризики поглиблення нерівності. Практичного значення вона набуває тоді, коли реалізується на рівні конкретних педагогічних механізмів. Ідеться про таку організацію навчання, яка поєднує стабільність освітніх цілей із гнучкістю форм, методів і засобів їх досягнення. Однією з найважливіших умов забезпечення безперервності є педагогічне проектування навчального процесу з урахуванням можливих ризиків його переривання, альтернативних способів подання матеріалу та різних траєкторій досягнення результату. Водночас безперервність не можлива без внутрішньої структурованості навчального змісту, що дає змогу в умовах нестабільності не втрачати головного змістового ядра й за потреби трансформувати окремі елементи навчальної програми без порушення цілісності навчання.

Для забезпечення безперервності освітнього процесу важливо формувати у здобувачів освіти навички навчальної автономії. Безперервність освітнього процесу не може повністю залежати лише від зовнішнього контролю, оскільки в кризових умовах не завжди можливі постійна присутність педагога або стабільний доступ до супроводу. Саме тому потрібною стає здатність здобувача освіти самостійно орієнтуватися в навчальному матеріалі, планувати власну роботу, виконувати завдання поетапно, звертатися до доступних ресурсів і підтримувати мінімальний навчальний ритм. Розвиток такої автономії є важливим складником превенції освітніх втрат, оскільки зменшує залежність результату навчання від ситуативних зовнішніх змін.

Окрему роль у забезпеченні безперервності освітнього процесу відіграє педагогічна комунікація. Її значення полягає не лише в переданні інформації, а й у підтриманні відчуття зв'язку здобувача освіти з освітнім середовищем. У кризових умовах саме комунікація часто утримує його в полі навчальної діяльності навіть тоді, коли сама

ця діяльність тимчасово ускладнюється. Регулярне пояснення, уточнення, підтримка й корекція формують відчуття продовження навчання як процесу, що триває, а не припиняється за першої перешкоди.

Водночас безперервність освітнього процесу не означає незмінності. У певних обставинах безперервність забезпечується не збереженням попередньої моделі навчання, а її перебудовою відповідно до нових умов: це може стосуватися темпу роботи, форм контролю, обсягу самостійних завдань, способів подання матеріалу та характеру педагогічного супроводу. Якщо така трансформація сприяє збереженню освітньої траєкторії, то вона підсилює безперервність.

Безперервність освітнього процесу як умова превенції та подолання освітніх втрат має спиратися на взаємопов'язані педагогічні механізми – прогностичне планування, змістову структурованість, розвиток навчальної автономії здобувачів освіти, сталість педагогічної комунікації та адаптивну трансформацію форм навчання. Тому безперервність освітнього процесу є реальним інструментом збереження якості освіти в умовах нестабільності.

Водночас безперервність слід розглядати і як показник стійкості освітнього середовища, адже саме вона демонструє, чи здатна освітня система підтримувати навчальну взаємодію, темп навчання та реальний поступ здобувачів освіти за умов зовнішніх загроз. У цьому вимірі безперервність є не лише характеристикою організації навчання, а й практичним виявом стійкості освітньої системи, її здатності зберігати свої основні функції та забезпечувати продовження навчання навіть у складних і нестабільних обставинах.

Особливого значення це набуває щодо тих категорій здобувачів освіти, які найбільше залежать від стабільності освітнього середовища. Для дітей і молоді, що перебувають у стані переміщення, соціальної вразливості або тривалого стресу, будь-яка перерва в навчанні має значно глибші наслідки, ніж для тих, хто навчається в більш передбачуваних умовах. У таких випадках безперервність освітнього процесу виконує не лише дидактичну, а й підтримувальну функцію, оскільки підтримує відчуття належності до освітнього простору та зменшує ризик поступового «випадіння» з навчання. Саме тому міжнародний підхід до освіти в надзвичайних ситуаціях пов'язує продовження навчання під час кризи не лише з доступом до освіти, а й із забезпеченням стійкості, інклюзивності та захисту вразливих груп [11].

Водночас стійкість освітнього середовища не може бути забезпечена лише адміністративними рішеннями. Вона потребує щоденної роботи, спрямованої на підтримання навчальної активності, емоційної включеності та послідовного просування здобувачів освіти. У цьому контексті безперервність освітнього процесу доцільно трактувати як результат цілеспрямованого створення освітнього середовища, яке здатне підтримувати навчання не лише в оптимальних, а й у змінюваних умовах. У такому середовищі здобувач освіти не залишається сам на сам із труднощами, а зберігає можливість рухатися далі завдяки зрозумілій організації навчання, педагогічній підтримці, доступним матеріалам і постійному зв'язку з педагогом. Така логіка узгоджується з міжнародним розумінням освіти в надзвичайних ситуаціях, де безперервність навчання розглядається як одна з ключових умов захисту права на освіту в кризових обставинах [там само]. Тому безперервність освітнього процесу є педагогічним виявом стійкості освітнього середовища, оскільки забезпечує не лише продовження навчання, а й збереження освітнього простору, в якому можливі розвиток, підтримка, включеність і поступ здобувача освіти навіть за умов кризи.

Наступним важливим аспектом є зв'язок безперервності освітнього процесу з інфраструктурною готовністю закладу освіти до функціонування в умовах порушеного або змінного освітнього середовища. Практична реалізація педагогічних механізмів значною мірою залежить від наявності відповідних організаційно-технічних умов, адже без належної матеріальної, цифрової та комунікаційної основи навіть педагогічно

виважені рішення можуть втрачати ефективність. У кризових умовах інфраструктурна готовність означає здатність освітнього середовища забезпечувати доступ до навчання за різних сценаріїв порушення звичного освітнього процесу: за нестабільного інтернет-зв'язку, перебоїв з електропостачанням, обмеженого доступу до приміщень, вимушеного переміщення учасників освітнього процесу або потреби швидко змінювати формат навчання. У таких умовах безперервність залежить не лише від професіоналізму педагога, а й від наявності альтернативних каналів доступу до матеріалів, резервних форм комунікації та засобів підтримання навчальної взаємодії.

Саме тому безперервність освітнього процесу пов'язана з інфраструктурною стійкістю. У цьому аспекті важливими є не лише цифрові пристрої чи доступ до мережі, а й наявність локально доступних ресурсів, можливість автономного функціонування окремих елементів системи та здатність швидко перебудовувати взаємодію між педагогом і здобувачем освіти. Тому безперервність навчання має проектуватися не як залежна від ідеальних умов модель, а як така, що зберігає дієздатність у ситуації часткових втрат і обмежень. У цьому контексті показовою є позиція UNICEF, згідно з якою стійкі освітні системи мають забезпечувати безперервність навчання через дистанційні канали в періоди, коли зовнішні чинники істотно обмежують можливість очного навчання [7, с. 5]. Це положення є важливим і для українського контексту, де безперервність освітнього процесу часто визначається спроможністю закладу освіти оперативно переходити до альтернативних моделей доступу до змісту навчання.

Водночас інфраструктурна стійкість не має зводитися лише до підключення до цифрових сервісів. Її сутність полягає в такій організації освітнього середовища, за якої технічні засоби підтримують педагогічні цілі, а не підміняють їх. Якщо технологічне рішення не сприяє збереженню послідовності навчання, не забезпечує доступності навчальних матеріалів або не враховує нерівність стартових можливостей здобувачів освіти, воно лише створює ілюзію безперервності. Тому інфраструктурна готовність має оцінюватися не за кількістю цифрових інструментів, а за їх здатністю реально підтримувати навчальний процес у складних обставинах.

Аналіз підходів до оцінювання готовності системи до дистанційного навчання свідчить, що її визначають не лише технологічні засоби, а й сукупність взаємопов'язаних чинників: домашній доступ до інструментів навчання, спроможність державної та інституційної відповіді, а також підготовленість освітньої системи до надзвичайних ситуацій [7, с. 6–7]. Це дає підстави розглядати безперервність освітнього процесу як результат узгодженої взаємодії педагогічних, організаційних та інфраструктурних компонентів. В умовах кризи вона не може бути забезпечена тільки педагогічними зусиллями або лише технічними ресурсами, а постає як результат цілісної готовності освітнього середовища до збереження навчальної діяльності за різних сценаріїв порушення звичних умов.

Логічним продовженням такого розгляду є звернення до технологічних рішень, здатних функціонувати не лише за наявності стабільного мережевого підключення, а й в умовах його обмеження або повної відсутності. У цьому аспекті на особливу увагу заслуговують автономні локальні рішення, орієнтовані на збереження доступу до навчальних матеріалів, підтримання навчальної взаємодії та організацію освітнього процесу в замкненому або частково ізольованому середовищі.

У педагогічному вимірі такі рішення важливі насамперед тим, що змінюють саму логіку доступу до освіти в кризових умовах. Якщо традиційна модель дистанційного навчання спирається на постійне інтернет-з'єднання, зовнішні хмарні сервіси й синхронну присутність учасників освітнього процесу, то автономний підхід зміщує акцент на доступність матеріалів у будь-який момент, можливість повторного звернення до них, збереження контенту в межах закладу освіти та більшу незалежність від нестабільних зовнішніх чинників. Завдяки цьому зменшується ризик ситуації, коли освітній процес формально триває, але фактично залишається недоступним для частини здобувачів освіти.

Особливо важливим це є в умовах втрати зв'язку, тимчасового переміщення, перебування в укриттях або обмеженого доступу до цифрової інфраструктури. За таких умов автономне локальне середовище є не просто технічним засобом збереження контенту, а й інструментом підтримання безперервності освітнього процесу.

Важливим є підхід, згідно з яким забезпечення безперервності навчання пов'язується з використанням цифрових рішень, що дають змогу зберігати доступ до освітнього контенту навіть за відсутності підключення до Інтернету. Це зміщує акцент з наявності мережевого доступу на здатність освітнього середовища підтримувати навчальну діяльність в автономному режимі. Саме в цій площині автономні локальні сервери набувають педагогічного значення не лише як засіб технічної підтримки, а і як інструмент збереження навчальної траєкторії та превенції освітніх утрат [8, с. 23].

Водночас використання автономних локальних рішень не варто зводити до простого копіювання цифрових матеріалів на локальний носій. Їхній педагогічний потенціал розкривається тоді, коли вони інтегруються в логіку навчального процесу, підтримують структуру курсу, забезпечують послідовність роботи із завданнями, можливість повторення, самоперевірки та педагогічного супроводу. Так само локальна інфраструктура дає змогу закладу освіти зосередити управління контентом і режимами доступу в межах освітнього середовища, що є особливо важливим у кризових умовах.

Сучасні цифрові рішення для навчання доцільно розглядати не як окремі технічні інструменти, а як складники ширшого освітнього середовища, ефективність яких залежить від способу педагогічного впровадження, організації взаємодії та умов використання. За такого підходу автономний локальний сервер постає не ізольованим пристроєм для зберігання матеріалів, а центральним елементом локальної освітньої інфраструктури, в межах якої поєднуються доступ до цифрового контенту, підтримка навчальної діяльності, можливість автономної роботи з матеріалами та збереження керованості освітнього процесу навіть за нестабільних зовнішніх умов [8, с. 4–7].

Автономний локальний сервер – це не просто технічний інструмент зберігання або передавання матеріалів, а засіб організації такого освітнього середовища, в якому зберігаються послідовність навчання, доступність змісту й керованість освітньої взаємодії. Його значення визначається не самим фактом наявності цифрового обладнання, а здатністю забезпечувати стабільність навчального процесу там, де зовнішні цифрові канали не гарантують безперервного доступу до освіти [2].

У педагогічному сенсі автономний локальний сервер створює передумови для збереження цілісності навчальної траєкторії здобувача освіти. Локальне середовище дає змогу підтримувати структуру курсу, послідовність опрацювання матеріалу, логіку переходу від однієї теми до іншої та сталість доступу до вже вивченого. Водночас воно розширює можливості диференціації навчання, оскільки дає змогу розміщувати різномірні матеріали, варіативні завдання, модулі для повторення й самоперевірки. У такій моделі педагог отримує інструмент не лише для поширення контенту, а й для побудови гнучкої навчальної взаємодії з урахуванням різного темпу засвоєння, рівня підготовки та умов доступу до навчання.

Окремої уваги заслуговує те, що ефективність цифрового навчального ресурсу визначається не лише його технічною доступністю, а й освітнім середовищем, у яке він упроваджується, а також способом педагогічного використання [6, с. 6–7]. Це є принципово важливим для осмислення ролі автономного локального сервера, оскільки дає змогу уникнути спрощеного технологічного підходу. Сам по собі сервер не подолає освітніх втрат, якщо не буде включений у систему педагогічного супроводу, не буде пов'язаний із навчальними цілями і реальною діяльністю здобувача освіти.

В умовах низької або переривчастої підключеності саме офлайн-орієнтовані інтерактивні цифрові рішення є критично важливими для задоволення освітніх потреб дітей [там само, с. 27]. Це дає підстави розглядати автономний локальний сервер як інструмент не лише збереження доступу до матеріалів, а й підтримання активного,

змістовно організованого, диференційованого й послідовного навчання, а також як дієвий засіб превенції та подолання освітніх втрат.

Висновки. Отже, забезпечення безперервності освітнього процесу є однією з ключових умов превенції та подолання освітніх втрат у кризовому середовищі. Її сутність полягає не лише у формальному збереженні функціонування закладу освіти, а передусім у підтриманні логіки навчального просування, доступності змісту освіти, педагогічної взаємодії та керуваності освітнього середовища в умовах нестабільності.

Освітні втрати виникають і поглиблюються не лише через повне припинення навчання, а й внаслідок фрагментації, непостійності, втрати змістової послідовності, ослаблення педагогічного супроводу та нерівного доступу до ресурсів. Тому їх превенція потребує не лише компенсаторних заходів, а й завчасного проектування освітнього процесу, який здатен зберігати цілісність навіть за умов зовнішніх змін. У цьому контексті безперервність виконує не лише відновлювальну, а й превентивну функцію.

Забезпечення безперервності освітнього процесу передбачає змістову впорядкованість навчання, гнучкість його організації, адаптивність педагогічних рішень, сталість комунікації, розвиток навчальної автономії здобувачів освіти та систематичне відстеження їхнього навчального поступу.

Безперервність освітнього процесу не можливо забезпечити лише педагогічними засобами без урахування інфраструктурної стійкості освітнього середовища в умовах обмеженого доступу до цифрових сервісів, перебоїв з електропостачанням або вимушеної зміни формату навчання. Саме тому педагогічний та інфраструктурний складники безперервності слід розглядати в єдності, а автономні локальні рішення – як важливий інструмент збереження доступу до освіти в кризових умовах.

Автономний локальний сервер має значний потенціал як засіб превенції та подолання освітніх втрат. Його педагогічна цінність полягає в можливості підтримувати цілісність навчальної траєкторії, забезпечувати повторний доступ до впорядкованого контенту, створювати умови для диференціації навчання та зменшувати залежність освітнього процесу від нестійких зовнішніх цифрових каналів. Тому перспективи подальших наших досліджень пов'язані з розробленням та обґрунтуванням моделі використання автономних локальних серверів як засобів превенції і подолання освітніх втрат у різних типах закладів освіти.

Список використаних джерел:

1. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Київ: Український центр оцінювання якості освіти, 2023. 31 с. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf
2. Мешко Г. М., Чикало І. О. Використання локального сервера на базі Proxmox Virtual Environment як засобу превенції освітніх втрат у закладах вищої освіти. *Крим та Чорноморський регіон: реконструктивний розвиток у воєнний та повоєнний період*: матеріали VI Міжн. наук.-практич. конференції Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 107-ї річниці від дня заснування університету (м. Київ, 16 жовтня 2025 р.). Львів: Liha-Pres, 2025. С. 88–90. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-20>
3. Очна, дистанційна, екстернат, сімейна: батьки можуть обрати форму навчання (Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України). URL: <https://mon.gov.ua/news/ochna-distantsiyna-eksternat-simeyna-batki-mozhut-obrati-formu-navchannya>
4. Пасічник О., Ліннік О. Крок за кроком: посібник із подолання освітніх втрат. Київ: Український інститут розвитку освіти, 2025. 95 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/nadoluzhennia-osvitnikh-vtrat/posibnik-krok-za-krokom.pdf>
5. Bodrogini P. W. Framework for learning recovery during the COVID-19 pandemic and beyond: key messages. Washington, DC: World Bank, 2022. 7 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099521108302225682/pdf/IDU01a0465870e02087f80fdf31a59c22a.pdf>
6. Dreesen T., Kamei A., Karamperidou D., Abou Fakher S., Marji L., Santiago Ortiz Correa J. Unlocking Learning: The implementation and effectiveness of digital learning for Syrian refugees in Lebanon.

- Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti, 2021. 33 p. URL: <https://www.unicef.org/innocenti/media/5116/file/UNICEF-Unlocking-Learning-Syrian-Refugees-in-Lebanon-2021.pdf>
7. Ensuring equal access to education in future crises: Findings of the new Remote Learning Readiness Index. New York: UNICEF, 2021. 30 p. URL: <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2021/10/Ensuring-equal-access-to-education-in-future-crises-Findings-of-the-new-RLRI-Report.pdf>
 8. Unlocking learning: The scale-up of EdTech to support learners in schools in Bosnia and Herzegovina. Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti, 2024. 52 p. URL: <https://www.unicef.org/innocenti/media/8201/file/UNICEF-Innocenti-Unlocking-learning-2024.pdf>
 9. The State of the Global Education Crisis: A Path to Recovery. Washington, DC: The World Bank, 2023. 72 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/416991638768297704/pdf/The-State-of-the-Global-Education-Crisis-A-Path-to-Recovery.pdf>
 10. What's Next? Lessons on Education Recovery: Findings from a Survey of Ministries of Education amid the COVID-19 Pandemic. Paris: OECD Publishing, 2021. 55 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/07/what-s-next-lessons-on-education-recovery_1195f271/697bc36e-en.pdf
 11. Education in emergencies: Saving lives and building peace (Official website of the UNESCO). URL: <https://www.unesco.org/en/emergencies/education>
 12. Recovering lost learning: What can be done quickly and at scale? (Official website of the UNESCO). URL: <https://www.unesco.org/en/articles/recovering-lost-learning-what-can-be-done-quickly-and-scale>

References:

1. Bychko, H., & Tereshchenko, V. (2023). *Navchalni vtraty: sutnist, prychny, naslidky ta shliakhy podolannia* [Learning losses: Essence, causes, consequences, and ways to overcome them]. Kyiv. Retrieved from <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses-Ukraine.pdf> [in Ukrainian].
2. Meshko, H. M., & Chykalo, I. O. (2025). Vykorystannia lokalnoho servera na bazi Proxmox Virtual Environment yak zasobu prevntsii osvutnykh vtrat u zakladakh vyshchoi osvity [Use of a local server based on Proxmox Virtual Environment as a means of preventing educational losses in higher education institutions], *Krym ta Chornomorskyi rehion: rekonstruktyvnyi rozvytok u voiennyi ta povoiennyi period*, materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Crimea and the Black Sea Region: Reconstructive Development in the Wartime and Postwar Period, Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference]. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-20> [in Ukrainian].
3. Ochna, dystantsiina, eksternat, simeina: batky mozhut obraty formu navchannia [Face-to-face, distance, external, family-based: Parents can choose the form of education]. (2023, September 11). Official website of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from <https://mon.gov.ua/news/ochna-dystantsiyna-eksternat-simeyna-batki-mozhut-obrati-formu-navchannya> [in Ukrainian].
4. Pasichnyk, O., & Linnik, O. (2025). Krok za krokom: posibnyk iz podolannia osvutnykh vtrat [Step by step: a guide to overcoming educational losses]. Kyiv. Retrieved from <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/nadoluzhennia-osvitnykh-vtrat/posibnyk-krok-za-krokom.pdf> [in Ukrainian].
5. Bodrogini, P. W. (2022). Framework for learning recovery during the COVID-19 pandemic and beyond: key messages. Washington, DC: World Bank. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099521108302225682/pdf/IDU01a0465870e02087f80fdf31a59c22a.pdf> [in English].
6. Dreesen, T., Kamei, A., Karamperidou, D., Abou Fakher, S., Marji, L., & Santiago Ortiz Correa, J. (2021). Unlocking Learning: The implementation and effectiveness of digital learning for Syrian refugees in Lebanon. Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti. Retrieved from <https://www.unicef.org/innocenti/media/5116/file/UNICEF-Unlocking-Learning-Syrian-Refugees-in-Lebanon-2021.pdf> [in English].
7. Ensuring equal access to education in future crises: Findings of the new Remote Learning Readiness Index. (2021). New York: UNICEF. Retrieved from <https://data.unicef.org/wp-content/uploads/2021/10/Ensuring-equal-access-to-education-in-future-crises-Findings-of-the-new-RLRI-Report.pdf>

- [content/uploads/2021/10/Ensuring-equal-access-to-education-in-future-crises Findings-of-the-new-RLRI-Report.pdf](https://content/uploads/2021/10/Ensuring-equal-access-to-education-in-future-crises-Findings-of-the-new-RLRI-Report.pdf) [in English].
8. Unlocking learning: The scale-up of EdTech to support learners in schools in Bosnia and Herzegovina. (2024). Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti. Retrieved from <https://www.unicef.org/innocenti/media/8201/file/UNICEF-Innocenti-Unlocking-learning-2024.pdf> [in English].
 9. The state of the global education crisis: a path to recovery. (2023). Washington, DC: The World Bank. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/416991638768297704/pdf/The-State-of-the-Global-Education-Crisis-A-Path-to-Recovery.pdf> [in English].
 10. What's Next? Lessons on education recovery: findings from a Survey of Ministries of Education amid the COVID-19 Pandemic. (2021). Paris: OECD Publishing. Retrieved from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/07/what-s-next-lessons-on-education-recovery_1195f271/697bc36e-en.pdf [in English].
 11. Education in emergencies: Saving lives and building peace. (2026, April). Official website of the UNESCO. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/emergencies/education> [in English].
 12. Recovering lost learning: What can be done quickly and at scale? (2021, June). Official website of the UNESCO. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/articles/recovering-lost-learning-what-can-be-done-quickly-and-scale> [in English].

Meshko H. M.,
orcid.org/0000-0002-3168-3954
Chykalo I. O.,
orcid.org/0009-0000-2573-3508

ENSURING THE CONTINUITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS AS A CONDITION FOR PREVENTING AND OVERCOMING LEARNING LOSSES

The article substantiates the importance of continuity in the educational process as a key condition for preventing and overcoming educational losses in contemporary crises. The relevance of the problem stems from the fact that, in Ukraine's educational space, educational losses have become systemic due to the combined impact of the COVID-19 pandemic, the full-scale war, forced migration of learners within Ukraine and abroad, damage to educational infrastructure, power outages, and unstable Internet access. Educational losses are shown to manifest themselves not only in lower academic achievement, but also in disrupted learning trajectories, weakened motivation, reduced opportunities for pedagogical interaction, and limited access to quality educational resources. The article interprets continuity in the educational process not only as an organizational characteristic of an educational institution's functioning, but above all as a condition for preserving learning dynamics, content continuity, accessibility of education, and the resilience of the educational environment. It is argued that ensuring continuity in learning requires a combination of pedagogical strategies, flexible forms of organizing the educational process, and technological solutions capable of maintaining access to educational content even under limited or no access to network infrastructure. The study demonstrates that the pedagogical and infrastructural components of continuity should be considered as an integrated whole, while autonomous local solutions should be viewed as an important tool for preserving access to education in times of crisis. It is concluded that continuity in the educational process is a necessary prerequisite for minimizing educational losses, sustaining learners' engagement, and preserving the integrity of their educational trajectory in times of crisis.

Key words: continuity of the educational process, learning losses, prevention of learning losses, overcoming learning losses, educational resilience, crisis conditions, digital infrastructure, access to educational resources.

Дата надходження статті: 04.02.2026 р.

Прийнято до публікації: 02.03.2026 р.

Опубліковано: 28.05.2026 р.

*Рецензент: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України Кравець В. П.*